

נושא במוקד: רכישת שפה בהקשר של רב-תרבותיות ורב-לשוניות הוראת שפת האם לעולים כדרך להקלת בעיות הגירה והתבגרות

מלאני שאול

תפקידים של בתי הספר לסגור את הפער שנוצר בין לשון הבית של התלמידים ללשון המקובלת במוסדות החינוך. הוחלט, על כן, בבית הספר שלנו לאפשר לעולים החדשים יוצאי ברית המועצות לשעבר להמשיך ללמוד רוסית בבית הספר. מלבד זאת קיימו במשך שנים 'ערב רסי', בהשתתפות הורי התלמידים. בזכות הערבים האלה הייתה הכרה ביחסי-התפקיד שבין התלמידים למשפחה הגרעינית שלהם. אני מציעה לנהוג באופן דומה בתלמידים ממוצא אתיופי. ידע של התלמידים בלשון האם שלהם ובתרבותם יעזור אצלם הבנה והערכה כלפי הוריהם; כיבוד המשפחה יתווה להם גם עתיד טוב יותר.

הקדמה

במאמר זה אציג חקר מקרה שיצביע על תהליך השינוי העובר על החברה הישראלית מחברה חד-לשונית לחברה רב-לשונית באופן גלוי יותר. עם ההתפתחות שחלה במדיניות הלשון בארץ, העולים החדשים מברית המועצות לשעבר החלו ללמוד לא רק עברית אלא גם רוסית ברמת שפת אם. להלן אראה כיצד יושמה במהלך השנים מאז מדיניות הלשון, שנקבעה ב-1995, בחטיבת הביניים המקומית בשכונת בית אליעזר, חדרה. הודות להוראת הרוסית במערכת החינוך שלנו, שמרו התלמידים על זיקה פורייה עם המשפחה הגרעינית שלהם. מערכת היחסים שנוצרה בין התלמידים לבית הספר, בין התלמידים להוריהם ובין ההורים לבית הספר סייעה לתלמידים להפוך חלק מסביבה יציבה, על אף השינויים הדרסטיים שהתחוללו בחייהם בעקבות מעברם לישראל. ברצוני להראות כיצד השימוש שעשינו בחטיבת הביניים בבית אליעזר, חדרה, ברוסית כלשון אם סייע בהקלת תהליכי ההגירה; בדרך זו טופחו אצל התלמידים תחושות ביטחון ורווחה נפשית. אני מבקשת לטעון שהוראת לשון המורשת לתלמידים עשויה לסייע בצמצום נטיות הפשיעה וצריכת הסמים הניכרות כיום אצל צעירים מן הקהילה האתיופית.

מילות מפתח: מדיניות לשון, יוקרה, עולים חדשים, רב-לשוניות, עמדות כלפי הלשון, לשון אם.

מלאני שאול היא מרכזת לימודי האנגלית בבית הספר התיכון בבית אליעזר, חדרה.

סקירה

ישראל היא מדינה קטנה, המורכבת מאנשים שהגיעו אליה מכל פינות העולם. כאשר אדם פוסע ברחוב כלשהו בישראל, הוא עשוי לשמוע לשונות רבות מדוברות בקרבתו. רק לאחרונה נעשו הממשלה והאוכלוסייה בכללה פתוחות יותר לרב-לשוניות בארץ. עניין מקובל הוא היום שעולים עושים בחינות בגרות בלשון האם שלהם, משמע לא בעברית. בעבר הרב-לשוניות לא נחשבה לגיטימית בקרב האוכלוסייה בארץ. היה מאבק גלוי בשימוש בכל לשון אחרת מלבד העברית (Spolsky & Shohamy, 1996).

בתקופת שלטון המנדאט בארץ ישראל התרחש תהליך של הפיכת העברית ללשון שרוב האוכלוסייה (היהודית) משתמשת בה. בתקופה זו היה הכרח בהשלטת העברית בקרב האומה הצעירה והחדשה. השימוש בעברית ביטא אידאולוגיה לשונית-תרבותית. העברית לא הייתה רק אמצעי תקשורת אלא גם דרך לגיבוש זהותו של העם בארץ.

מאז ייסודה של מדינת ישראל לא נוצרה בה חוקה. מאחר שאין חוקה אין חוקי ממשלה בתחום מדיניות הלשון. יסודות של מדיניות הלשון שהיו תקפים במהלך המנדאט הבריטי לא השתנו (ספולסקי ושוהמי, 1996). בשנים 1995 ו-1996 נקבעה מדיניות לשון חדשה, שהפכה לרשמית בישראל. את המסמך הרשמי בעניין הפיק משרד החינוך והוא הופץ לציבור ב-1 ביוני 1995 (ספולסקי ושוהמי, 1996). מדיניות זו חלה הן על הוראת שפות האם והן על הוראת לשון זרה. המדיניות החדשה הדגישה את חשיבות ההוראה של העברית והערבית בשני המגזרים, היהודי והערבי. יסוד נוסף במדיניות זו: הממשלה הכירה לראשונה בחשיבות שפות האם לגבי העולים. הממסד הודה שעולים חדשים רבים מאבדים את היכולת לתקשר בשפת האם שלהם בעקבות המעבר לישראל. כדי לשמור על רמה גבוהה בהוראת שפת האם, גובשו עקרונות לתוכנית לימודים (קוריקולום) הכוללת קווים מנחים מדויקים. מטרת עקרונותיה של התוכנית הרוסית הייתה להבטיח הוראת דקדוק וספרות ברמה מקבילה לזו שזוכה לה דובר רוסית ילידי ברית המועצות לשעבר (שוהמי וספולסקי, 1996).

בעקבות גל של 600,000 עולים מברית המועצות לשעבר לישראל בשנים 1989-1995, בחרה הממשלה ליישם מדיניות חדשה בנוגע לעולים (Dittmar, Spolski & Walters, 2006). במקרה של הלשון הרוסית, הכוונה הייתה לסייע בשימור השימוש ברוסית כלשון האם לעולים החדשים הרבים; ולאפשר לעולים החדשים הצעירים המשולבים במערכת החינוך ללמוד רוסית כלשון אם. היה זה שינוי רב-משמעות, משום שבכך נקבע רשמית שישראל איננה מדינה חד-לשונית והעברית לא תהיה השפה המדוברת היחידה בה (ספולסקי ושוהמי, 1999). יישום המדיניות החדשה מבטא הגמשה של עמדת הממשלה והציבור כלפי הרב-לשוניות ומקל על העולים החדשים את שימור לשונות האם השונות שלהם.

ב-1996 גובש מסמך פורמלי שקבע את מכסת השעות להוראת לשון האם שאינה עברית. המסמך קבע שלרוסית יש ערך תרבותי ויש צורך בשימורה עקב המספר הרב של עולים חדשים הדוברים רוסית כלשון אם. המדיניות קובעת שכל עולה חדש בגיל בית ספר המתגורר בישראל פחות מארבע שנים יוכל ללמוד רוסית כשפת אם; כל עולה חדש מברית המועצות לשעבר יוכל ללמוד במוסד חינוכי שפה זו כשפת אם במשך ארבע שנים. על מנהלי בתי הספר הוטלה החובה להביא לידיעת העולים דוברי הרוסית את דבר זכאותם ללמוד שפה זו. הוראת הרוסית כשפת אם

לא הותנתה במספר התלמידים יוצאי חבר המדינות בכיתה.

הודות ללימוד המתמשך של שפת האם בבית הספר נעשו העולים החדשים מסוגלים להמשיך בפיתוח הרוסית שרכשו בשנותיהם הראשונות. ללא לימוד מתמשך של הרוסית בבית הספר, השימוש של התלמידים בלשון האם שלהם היה הופך ל'שיח ביתי', משמע סגנון דיבור שנעשה בו שימוש בבית בלבד או בסביבה הקרובה. בסוג דיבור כזה הלשון בנויה ממילים יומיומיות ומסלנג. מסגרת השיחה מבוססת על מידע שהמשוחחים חולקים ביניהם, ועל כן אין הדוברים מסבירים דבר באופן מפורט. 'השיח הביתי' שונה תכלית שינוי מן 'השיח הבית ספרי', שבו יש נוכחות רבה למילים לא מוכרות המציגות מידע חדש (Kleeck, 2007).

שימוש בלשון ברמה של 'שיח ביתי' עשוי להביא את הדוברים לרמה נמוכה של יכולת קריאה ובסופו של דבר לפגוע בהישגיהם הלימודיים. הישגים לימודיים גרועים בבית הספר עלולים לעצב אצל הילדים גישה שלילית כלפי החברה שבה הם חיים (קליצק, 2007). לתלמידים רבים המשתמשים בלשון המיעוט בחברה יש בעיות בפיתוח הלשון, הצלחה מועטת/לקויה בלימודים ובעיות זהות (Priven, 2008).

עם בואו של גל עולים חדשים גדול לישראל, נעשתה יצירתה של עמדה חיובית אצל הילדים כלפי שפת האם שלהם עניין חיוני. עמדות אלה יש בהן להשפיע על ההתנהגות הלשונית והשימוש בלשון כמו גם על העמדה כלפי הלשון עצמה. רבים מן העולים החדשים מרוסיה חשים גאווה גדולה וכבוד כלפי לשון האם שלהם. ראוי לתת גם את הדעת על התפתחות עמדותיהם של דוברי הלשון הדומיננטית כלפי לשונם של העולים החדשים. עמדות אלו עשויות להתפתח בכיוון חיובי או שלילי (Cooper & Fishman, 1973). נוכל להדגים זאת לגבי חטיבת הביניים בבית אליעזר, חדרה: רבים מילידי ישראל דעתם לא הייתה נוחה מן המצב שבו העולים מברית המועצות לשעבר מדברים ביניהם תמיד רוסית. מצב זה גרם להם לחוש שהם נותרים מחוץ לשיחה. עקב התחושות האלה רבים מילידי ישראל התחילו ללמוד רוסית מידידיהם החדשים; לא מעטים מהם אף החלו לשלב בשיחתם בעברית מילים מסוימות ברוסית.

מדיניות הלשון בחטיבת הביניים של בית אליעזר

בחדרה שיעור העולים דוברי הרוסית היה רב ביותר. הקהילה דוברת הרוסית בחדרה בחרה לכלול את הרוסית ברפרטואר הדיבור שלה. בחירתם זו מקורה בצרכים חברתיים, באמונות, ערכים ועמדות פרי תרבותם המיוחדת (ספולסקי ושוהמי, 1999). קבוצה זו מייחסת ערך חיובי לשימוש בלשון האם, ובעניין זה יש קונסנזוס בקרב העולים, ללא הבדל בין תת-קבוצות שונות. השימוש המתמשך ברוסית היה כרוך מבחינתם ב'גורם יוקרה'. השימוש בלשון היה ביטוי לחברות בקבוצה והבעה של השתייכות אידאולוגית (ראו Cooper & Fishman, 1973).

ב-1994 נפתחה חטיבת ביניים חדשה בשכונת בית אליעזר בחדרה. ראשיתה של חטיבה זו בשכבה ז'. היו אז שמונה כיתות בשכבה זו, בכל אחת ארבעים תלמידים. שישים אחוז מן התלמידים היו עולים מברית המועצות לשעבר, וארבעים אחוז הנוותרים ילידי ישראל.

כל מוסד חינוכי שמעל לרמת בית ספר יסודי משמש מקום ליישום מדיניות לשון. בית הספר לוקח על עצמו את תפקיד המשפחה מבחינת החיברות. תפקידם של בתי הספר הוא לסגור את הפער שנוצר בין הלשון שנעשה בה שימוש בבית ללשון המקובלת במוסדות החינוך (Spolski, 2004). במחשבה זו החליטה המנהלת, ורדה של, עוד בטרם נקבעה מדיניות לשון רשמית כוללת

בארץ, לאפשר לעולים החדשים להמשיך ללמוד רוסית בבית הספר. מלבד רוסית, היה על התלמידים ללמוד עברית וכן אנגלית. לימוד ערבית היה אופציונלי לעולים החדשים. הם עצמם אמורים היו להחליט אם ברצונם ללמוד שפה רביעית.

בשנת הלימודים 1994-1995 נערך מבחן ממין לתלמידים שגילו עניין בלימוד רוסית בבית הספר. מתוך כל הנבחנים נבחרו כשמונים תלמידים שעברו בהצלחה את בחינת המיון. היחס אל הרוסית היה כאל הֶחֱבָה של אישיות התלמיד. כל התלמידים הורשו לדבר רוסית בבית הספר. יש לתת את הדעת שמדיניותם של בתי ספר רבים בתקופה ההיא הייתה לאסור על העולים החדשים לדבר רוסית בשטח בית הספר. הבסיס להחלטה הזאת של מנהלי בתי הספר היה המחשבה שאם העולים החדשים ימשיכו לדבר בשפת האם שלהם, הדבר יפגע בלימוד העברית וברכישתה.

פעילויות חברה: קשרי גומלין עם ההורים

במשך שלוש שנים בית הספר שלנו כלל את הרוסית במסגרת התפקודים החברתיים שלו. בכל שנה היה 'ערב רוסי'. לא רק התלמידים היו מעורבים בהכנתו, גם הוריהם השתתפו בכל אירוע. ההורים התנדבו להכין אוכל, ליצור תפאורה ולתפור תחפושות להצגה. הורי התלמידים גם השתתפו באופן פעיל כשחקנים, זמרים ומנחים/במאים באירועי הערב. בנוסף לכך, לעולים חדשים אלה הייתה הזדמנות למכור פריטי אמנות שהם הכינו בטרם החל הערב.

במרכז הערב הראשון שנערך בבית הספר עמד המשורר פושקין. שיריו תורגמו לעברית ולאנגלית. בשנה שלאחר מכן כלל הערב מחזה ושירים מאת שייקספיר. המלט שחקן ברוסית. תרגומים לעברית של המחזה חולקו לצופים. הערב השלישי כלל שירי אהבה ברוסית, עברית ואנגלית. במהלך הערב ההורים השתתפו באופן פעיל גם בשירה ובנגינה בכלים מוזיקליים. ראוי לתת את הדעת שאירועים אלה לא היו מיועדים לאוכלוסיית בית הספר בלבד. כל תלמיד עולה מרוסיה היה רשאי להביא איתו שלושה ידידים שאינם עולים מרוסיה. האפשרות להביא ידידים גרמה לילידי ישראל להתחיל להעריך את חבריהם העולים מרוסיה יותר מבעבר. בעקבות זאת נוצרה סובלנות תרבותית הדדית.

כתוצאה מן הערבים האלה היו הילדים מסוגלים לכלול את משפחתם בחייהם, בין בתוך בית הספר ובין מחוצה לו. הילדים נזקקו באופן פעיל לעזרת הוריהם בכל הנוגע לשימוש ברוסית בערבים האלה. בני המשפחה נעשו המומחים והיחידים המסוגלים לעזור בבית הספר בלשון הילדית שלהם. בזכות הערבים האלה הייתה הכרה ביחסי-התפקיד הקיימים בין התלמידים למשפחה הגרעינית שלהם. ההבנה וההערכה הללו יוצרות נורמות והתנהגות שכל קהילת-שיח זקוקה להם כדי לשרוד ולפרוח (Fishman, 1972). הודות לשימוש הפעיל בלשון מובטח קשר משמעותי בין המשתמשים.

יישום מדיניות הלשון בפועל והשלכותיה

אידאולוגיית הלשון מילאה תפקיד חשוב במערכת החינוך ברוסיה. לרוסית היה תפקיד חשוב בחיי התלמידים. התלמידים גאים בלשונם ובתרבותם, ולהוריהם עמדה דומה. בית הספר המשיך בפיתוח הלשון. למנהלת היה ברור שהדרך היחידה להקל על העולים החדשים את המעבר לארץ היא להורות להם את לשון האם שלהם, הרוסית.

זה קרוב לעשר שנים תלמידים רבים משלימים חמש יחידות ב'בגרות' ברוסית. עקב הירידה הגדולה במספר העולים המגיעים מברית המועצות לשעבר, אין היום תלמידים המסוגלים להשלים

5 יחידות 'בגרות'. ובכל זאת, על אף מיעוט העולים, הרוסית עדיין נלמדת בחטיבת הביניים שלנו. התלמידים רשאים לבחור ללמוד רוסית במקום ערבית כשפה זרה שנייה. במהלך התקופה הנידונה במאמר הזה שימשתי מורה לאנגלית לעולים החדשים האלה. נדהמתי כשנודע לי בעת עשיית תחקיר לקראת כתיבת המאמר, שמעל לשישים אחוז מתלמידי בתקופה הזאת היו עולים חדשים. מעולם לא הבחנתי בכיתות האנגלית שלי מי עולה חדש ומי יליד ישראל. סבורני שכך קרה עקב מדיניות בית הספר המשקפת סובלנות כלפי האחר. מדיניות קבלת האחר יצרה אווירה 'אוטופית'. במסגרת זאת לא הייתה הבחנה בין עולים חדשים לבין ילידי ישראל. אני יכולה לומר שאני גאה על שהייתי, כמורה לאנגלית, חלק מן המערכת הייחודית הזאת.

האתיופים בחדרה ולשון המורשת שלהם

כיום הסיטואציה בחטיבת הביניים שלנו בחדרה היא שונה לגמרי. אין עוד עולים מברית המועצות לשעבר. המורשת היחידה שנותרה מן התקופה שעברה הייתה זכאותם של התלמידים ללמוד רוסית במקום ערבית כשפה זרה שנייה.

אני סבורה שאותה מדיניות לשון שנקטה המנהלת, ורדה שלו, ניתנת כיום ליישום לגבי התלמידים יוצאי אתיופיה בחדרה. לתלמידים אלה אין כל קשר לעברם. זלזולם בשפת האם שלהם גורם להם לאבד חלק מעצמם כיחידים. הלשון היא גורם חזק במיוחד מבחינת הזהות האישית ויכולת ההשתייכות לתרבות מסוימת.

בחדרה בית הספר לא קיים מעולם 'לילות תרבות' הקשורים בעדה האתיופית. מעולם לא חשבו כי ראוי לבסס אירוע חברתי מחוץ לשעות הלימודים על אוכלוסיית עולי אתיופיה בלבד. בשנות התשעים העולים מבריה"מ לשעבר קיימו לילות תרבות שהשרו תחושות של יוקרה לשונית וזהות עצמית חיובית. דבר מן הסוג הזה לא אירע בשנתיים האחרונות לגבי האוכלוסייה של יוצאי אתיופיה.

היוקרה של לשון האם, הבולטת כל כך בקרב האוכלוסייה של יוצאי רוסיה, איננה נחלת דוברי האמהרית או צאצאיהם של דוברי לשון זו. בני עשרה רבים מן העדה האתיופית אינם חשים קשר אידאולוגי ללשונם ולתרבותם המקוריות. בני נוער אלה מנסים לחקות היבטים שליליים בתרבות הישראלית, במקום לסגל להם היבטים חיוביים המצויים במסגרת המשפחה הגרעינית שלהם המבוססת על התרבות האמהרית.

לאחרונה שוחחתי עם אחת מתלמידותי האתיופיות בכיתה י"ב, שוש. היא סיפרה לי כי לשלושים אחוז בערך מידידיה יש תלונות במשטרה. היא אמרה לי שידידיה מעורבים בשימוש בסמים, באלכוהול ובפשע בכלל. רוב ידידי ילדותה נשרו מבית הספר ואינם עובדים. בצער דיווחה לי שרבים מהם משקיעים מרץ רב בהתאמת עצמם לחברה הישראלית. הם חשים כאילו הם מביטים בה מבחוץ. נראה היה לה שהם מנסים לשכוח מי הם ומניין באו. טענתה הייתה שישנן תוכניות התערבות שונות בתחום זה, אולם הן אינן מסייעות ממש במציאת פתרון לעבריינות של בני נוער אתיופים. שוש הסבירה שהתוכניות המוצעות ליוצאי אתיופיה הן יעילות רק כשמישהו זקוק לכסף לתשלום חשבון החשמל או לעזרה במילוי טפסים למשרד הממשלה.

לדעתה, הבעיה היא שלידידיה חסרה תחושת קשר לכל קבוצה שהיא בחברה הישראלית. אין להם שפה משותפת עם הוריהם. אלה ואלה מדברים שפות שונות, ועקב זאת אין הם מסוגלים להבין אלה את אלה. הצעירים רואים בהוריהם אנשים 'פרימיטיביים', שאין להם משום כך זכות

להתערב בסגנון החיים של הנוער. בקהילת השיח הזאת אין יחסי-תפקיד שהיו קיימים בקרב העולים מרוסיה בשנות התשעים. כתוצאה מהיעדר כל יחסי-תפקיד המבוססים על השיתוף בלשון, אין לצעירים מאתיופיה תקנים (סטנדרטים) לזכויות קהילתיות ולאחריות קהילתית מן הסוג הקיים בקרב חברי הקהילה הלשונית הרוסית (Fishman, 1972). אני סבורה שזוהי אחריותו של בית הספר ללמד את התלמידים האתיופים על לשון האם שלהם ועל תרבות המקור שממנה הגיעו. ידע בתחום הזה עשוי לעזור אצל התלמידים הבנה כלפי הוריהם ובסופו של דבר גם להעריך אותם יותר. מרגע שילדים יעריכו ויכבדו את משפחתם ואת עצמם, עתידם יהיה מאיר יותר.

הוראת אמהרית במערכת החינוך - האם היא אפשרית?

לאחרונה דיברתי עם פקיד בעיריית חדרה האחראי לנוער בסיכון בעיר. התחלנו לדבר על בעיית בני הנוער האתיופים. הסכמנו שנינו שהבעיה רצינית, ויש צורך בפתרון מהיר כדי לעזור לצעירים אלה. הצגתי בפניו את הרעיון ללמד אמהרית לילדים במסגרת שעות ההוראה הרגילות בבית הספר. הוא סיפר לי שלתלמידים אלה יש כיתות לימוד בסביבתם הקרובה אחרי שעות הלימודים בבית הספר. שאלתי אם לכיתות אלה הייתה השפעה על הפחתת הפשיעה או השימוש בסמים בקרב התלמידים. מן המבט שעל פניו הייתה התשובה ברורה.

טענתי בפניו שאילו הייתה האמהרית נלמדת במסגרת מערכת השעות הרגילה, הדבר היה משרה תחושה של יוקרה בקהילת היעד; לפי שעה, לאתיופים רבים אין יחס חיובי כלפי תרבותם ומורשתם. סיפרתי לפקיד על השיחה שהייתה לי עם תלמידתי האתיופית, שוש, ועל ראייתה את בני-גילה יוצאי העדה כמי שנמלטים מעצמם ומעברם. הם איבדו כל קשר עם מה שהיו. בניסיונם להפוך לחלק מקבוצה אחרת הם מאבדים בעצם את זהותם שלהם.

הפקיד דיווח לי שלילדים אלה יש אפשרות להיבחן ב'בגרות' באמהרית, אולם לדבריו שלו, איש מהם אינו מנצל זכות זו. ואכן, המיצב (סטאטוס) של האמהרית הוא נמוך ביותר בארץ, עקב שיעור האוריינות הנמוך והמסורת האוריינית המוגבלת של העולים. לאמהרית אין תפקיד חשוב כלשון תקשורת בינלאומית בישראל ובעולם. עקב זאת לא עשתה מערכת החינוך בישראל די לתמוך בלשון זו (ספולסקי ושוהמי, 1999).

סיכום

במאמר זה ניסיתי להמחיש עד כמה חשוב לכל עולה חדש/מהגר לשמור על לשון האם שלו. עניינה של החברה הקולטת הוא לשלב את הוראת הלשון הזאת בתוכנית הלימודים הפורמלית. ורדה שלו, שהייתה המנהלת של תיכון חדרה בבית אליעזר בשנות התשעים, עשתה, כמתואר, צעד אמיץ לקראת הבטחת אינטגרציה מוצלחת של העולים מרוסיה לחברה בחדרה. מתוך שאפשרה את הוראת הרוסית בבית הספר, היא חסכה מן הצעירים הרוסים את הבעיות שהעולים מאתיופיה חווים כיום.

מאז פרסום הספר *The Languages of Israel: Policy, Ideology and Practice* מאת ברנרד ספולסקי ואילנה שוהמי (1999) שום מערכת חינוך בישראל לא הייתה אמיצה מספיק לשלב את האמהרית בתוכנית הלימודים.

מקורות

Cooper, R. & Fishman, J. (1973) The study of language attitudes. *The International Seminar in Language Testing: San Juan, Puerto Rico*, pp. 6-18,

Dittmat, N., Spolsky, B. & Walter, J. (2006) Study of grammaticalization and convergence in second language acquisition and use: Former Soviet immigrant learning Hebrew and German. Language Policy Research Center, pp. 1-3. Retrieved March 3, 2008 from: <http://www.biu.ac.il/hu/lprc/home/fog0000000013.html>

Fishman, J. (1972) *The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society*. Massachusetts: Rowley. Newbury House Publishers.

Kleeck, A. (2007) Home talk and school talk: Helping teachers recognize cultural mismatch. *The Asha Leader*, pp. 23-24. Retrieved March 20, 2008 from: <http://www.oticonusa.com>

Priven, D. (2008) Grievability of first language loss: Towards a reconceptualisation of European minority language education practices. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 11 (1): 95-106.

Spolsky, B. & Shohamy, E. (1996). National profiles of languages in education: Israel language policy. *Language Policy Research Center*, pp.1-5. Retrieved March 11, 2008, from: <http://www.biu.ac.il/HU/lprc/home/lprcprof.htm>

Spolsky, B. & Shohamy, E. (1999) *The Languages of Israel: Policy, Ideology and Practice*. Cleveland: Multilingual Matters.

Spolsky, B. (2004) *Language Policy*. Cambridge University Press.